

Марина Каранда

**НЕНАУКОВІ ХРОНІКИ ВІЙНИ:
ЖІНОЧИЙ ЕСТЕЗИС.**

**77 днів лютого. Україна між двома символічними датами
російської ідеології війни / Упорядник М. Паплаускайте.
Київ: Лабораторія, 2022. 224 с.**

DOI: 10.58407/litopis.230517

© М. Каранда, 2023. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6748-2815>

Це книга репортажів, написаних журналістками українського видання *Reporters* про гострий період війни між 24 лютого та 9 травня 2022 р. Опублікована вона у серпні 2022 р. Рік по тому книга не перестає бути актуальним свідченням масштабної трагедії, яка спіткала мільйони українців.

Художній репортаж є сучасним жанром, який органічно синтезує роботу журналіста та письменника, документальне та художнє начало. Рецензування такого роду текстів супроводжується певними викликами методологічного та методичного порядку.

Головна редакторка *Reporters* **Марічка Паплаускайте** в інтерв'ю 2022 р. назвала шість ознак якісного художнього репортажу: «конфлікт, сильна історія і фактурні герої, сюжетність, ефект занурення в ситуацію, який створюється через описи, діалоги та деталі, проста мова і метафоричність»¹.

Тримаю в руках збірку, яка задокументувала в особливий спосіб найбільшніші історичні події 2022 р., учасниками й свідками яких стали авторки. Для подолання тригерної емпатії варто відслідкувати, чи відповідають художні репортажі цим критеріям.

Також звернемо увагу на композиційну драматургічність: адже усі авторки тяжіють до правила 3С: character, challenges, changes (з англ. – персонаж, виклики, зміни).

Передмова **Сергія Жадана** задає пом'якшуючий, адаптивний тон для сприйняття цього корпусу репортажів, і все одно, читання не є легким. «Свідчити і пам'ятати» – гасло, яке мотивує не зануритися читачеві винятково у свої спогади про перші місяці війни. «Збірка про ... потребу і здатність людини проговорювати найбільшціше, ... мова очевидців ... не безсила» (С. 8). І далі розмисли торкаються особливостей письма очевидців: «Природа писання влаштована таким чином, що письмо відживлюється й постає на найвипаленіших ділянках свідомості ... коли, здається, мова видається просто зайвою» (С. 10).

Авторки подолали свої страхи й заговорили чи не першими в Україні про трагедію, яка проживається українцями тепер щоденно. Хронологічні межі, які охоплюють документальний матеріал, викладений журналістками, зумовлені бажанням практичної відповіді на російську ідеологію війни. Початок широкомасштабного вторгнення був приурочений державою-терористом до свята 23 лютого – дня російської армії. Адже культ армії, як мілітарного серця російської нації, давно став ознакою путінської ідеології. Іншим маркером ідеології війни виступає 9 травня, дата, що стала відправною для формування міфу про «Велику Перемогу». Цей міф функціонує для просування імперських наративів про «Священну війну», «дідів, які воювали», «руській мір», «великого полководця Сталіна».

Коли читач зануриться у репортажі українських журналісток, приватні тригери будуть вмикатися автоматично й заважати відчутти повноту історії у краплинах людського досвіду тих, хто вижив. І все ж раджу прочитати цю збірку.

Найбільше матеріалів вміщено від чернігівської авторки **Віри Курико**. Якщо у репортажі «Сьогодні восьмий день, відколи тато не на зв'язку» є розвиток героїні від наляканої дівчини до професіонала, який свідомо повертається у рідне місто на сьомий день війни,

¹ Нишпорська Дарія. Що треба знати про художній репортаж — розбираємо на прикладі *Reporters. The Lede*. 2020. 20 січня. URL: <https://www.thelede.media/lifehacks/2020/01/27/775/>.

то «Десять днів у Чернігові» – це з одного боку історія про поточні виклики: розстріл черги за хлібом, відсутність труни для поховання, страх померти голою, приймаючи душ, переховування у погребі від постійних артобстрілів і авіанальотів, згадка про загиблого знайомого теороборонівця Павла (для мене – студента, актора і друга Пашу Єременка). І все ж вдалими і гірким одночасно воєнним гумором можна вважати епізод про питання-відповіді дітей, які просто пізнавали світ у його чорні хвилини існування. Так номінація «русская народная сказка» їх мамою була проінтерпретована – «це те, що у нас за вікном». Рішення повторного виїзду авторці далось складно, каталізатор, мабуть – снаряд, який прилетів у двір і чужий чоловік закрив авторку власним тілом від пазурів смерті. Репортаж «Ми бачили поле – воно горіло...» оповідає про досвід виживання й евакуації чернігівського центру соціально-психологічної реабілітації дітей. Головні герої – вихователька Наталя Пісоцька, директор Анатолій Писанка, їх малі підопічні, монастир і дорога до Прикарпаття. Знову дитяче питання «А на Харків хто скидав (бомби)?» порушує не дитячу тему відповідальності за військові злочини. Репортаж «Білий халат» присвячено особливій сторінці новітньої історії – життю психо-неврологічного диспансера в окупації, під самим Черніговом. Він у ті страшні дні існував завдяки багатьом сумлінним і самовідданим містянам. Пані директорка, Світлана Александрова, стала своєрідним символом мужності колективу, який продовжував лікувати, годувати, ховати в підземеллі, обігрівати й навіть проводити в останню путь своїх складних пацієнтів. Попри обшуки, невідомість, чи пропустять блокпости окупантів чернігівську машину з ліками та продуктами, попри майже відсутній зв'язок із власними родинами у місті, яке нещадно обстрілювалося, але стояло як північна брама до України.

Інша чернігівка, **Інна Адрюг**, у репортажі «Я не можу виїхати – у мене двадцять котів» оповідає неначе про те саме, війну. Але мова рублена, речення редуковані, скупі фарби. Про війну, мабуть, саме так і я б писала, якщо спромоглася на есей чи спогад. Деталі у тексті красномовні. Дитина, яка не боїться русні, але трохи – «зверського kota». Чуття, які витончуються і диференціюють «свої» – «чужі» постріли, близько – далеко «прильот», тісно – просторо у підвалі, чисто – брудно від власного одягу та можливості виділити воду на щось, окрім харчування. Ощадливе щастя від запису на гуманітарку всіх уцілілих сусідів, від зайвої години сну не в підвалі, від співу весняних пташок. Щастя могли слідкувати за життям міста. Метафора «мої кохані будинки» відгукнулася – це ті, які дорогі місцевому мешканцю, які стають знаковими, бадьорять пам'ять про дружбу і любов, свідчать про неперервність історії міста. І двадцять перша кішка, яка прибилася після облоги до солідного загону котів авторки – теж символ любові.

Чернігову, який був довгий час у оточенні, подекуди пророчили долю Маріуполя. Досвід мешканок міста Діви Марії після оприлюднення злочинів російської армії в Бучі, Гостомелі, Ірпені має особливу оптику. Читаю репортажі **Ганни Аргірової** чи **Ірини Ярошинської** й пригадую свій власний досвід зустрічі з родинами вцілілих маріупольців. Це трапилося на Франківщині. Побиті автівки, сива дитина років семи, мама, яка погано говорить через заїкання, вісімнадцятирічний син у чорній курточці, який несе батька на руках у гуртожиток. Курточка після прання виявляється бордовою. Цього нема у репортажах, це мої зустрічі й закарбовані епізоди відлуння війни. Але оповіді про надзурля, які мама доклала, щоб вивести дітей з Маріуполя або про кризу зіткнення зі смертю (люди під завалами, непоховані трупи на дорогах) і неможливість допомогти іншому, кризу залишеності, холод, голод і страх, пережиті подружжям поважного віку – ці оповіді з книги дають читачеві зовсім нову естетику війни (філософську опцію наділяти сенсами відчуття). Почуття незахищеності, розчавленості минулого, певних світоглядних установок і палальною почуття гніву до «визволителів».

З точки зору виразності сюжету й оформлення його в оповідь, яка буде напружено-драматичною та стилістично опуклою, репортаж **Катерини Бабкіної** – чи не найсильніший. Довга дорога матері з однорічною дитиною з Києва до Польщі – одна з сотень тисяч доріг, які подолали наші біженки, рятуючи дітей з під ракет і бомб. Але читати про підмивання грудного малюка у придорожніх хатах, про ризик втратити чергу на проходження кордону, про замерзання в автівці через тотальну економію бензину тяжко і ... довірливо. Бо правда у деталях.

Ємність узагальнення та збереження деталізації також є сильними сторонами матеріалів **Марічки Паплаускайте**. Оповідь про волонтерську роботу колективу театру Леся Курбаса, який у перші дні війни перетворено було на воєнний хостел, сповнена контрастності. Очікування вистав змінене на очікування перемоги, спрага допомагати усім біженцям і самостійне награвання на фортепіано хлопчика Максима, сум від поточних новин з фронту та радість від стратегічно потужних політичних новин – все це інгредієнти, із яких складено оригінальний і переконливий репортаж.

Не варто нехтувати емоційними, естетично переобтяженими болем джерелами для дослідження новітньої історії. В емоції можна прочитати світоглядну оцінку подіям, ціннісні вектори нашої нації, яка виборює право на демократичний та вільний розвиток у ці непрості дні Широкої війни. Рекомендую для ознайомлення не тільки історикам і філологам, а й психологам, психотерапевтам, кіносценаристам і всім митцям, хто цей колективний досвід має віддзеркалити у творах для нащадків.

Дата подання: 15 серпня 2023 р.

Дата затвердження до друку: 10 жовтня 2023 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Каранда, М. Рецензія : Ненаукові хроніки війни: жіночий естезис // 77 днів лютого. Україна між двома символічними датами російської ідеології війни / Упоряд. М. Паплаускайте. Київ: Лабораторія, 2022. 224 с. *Сіверянський літопис*. 2023. № 5. С. 161–163. DOI: 10.58407/litopis.230517.

Цитування за стандартом APA

Karanda, M. (2023). Retsenziia : Nenaukovi khroniky viiny: zhinochy estezys // 77 dnyv liutoho. Ukraina mizh dvoma symbolichnymy datamy rosiiskoi ideolohii viiny / Uporiad. M. Paplauskaite. Kyiv: Laboratoriia, 2022. 224 s. [Review : Non-scientific chronicles of war: women's aesthesis // 77 days of February. Ukraine between two symbolic dates of the Russian war ideology / Edited by M. Paplauskaite. Kyiv: Laboratory, 2022. 224 p.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5, P. 161–163. DOI: 10.58407/litopis.230517.

